

Bir Eğitim ve Araştırma Hastanesi Denetimli Serbestlik Birimine Başvuran Olguların Madde Kullanım Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi

Evaluation of Cases Applying to a Training and Reserch Hospital Probation Unit in Terms of Substance use Characteristics

Selim Polat¹, Buket Koparal², Burak Okumuş², Cicek Hocaoglu²

¹Adana Şehir Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Fakültesi; Adana, Türkiye

²Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize Eğitim ve Araştırma Hastanesi Psikiyatri Kliniği, Rize, Türkiye

Cite as: Polat S, Koparal B, Okumuş B, Hocaoglu C. Bir eğitim ve araştırma hastanesi denetimli serbestlik birimine başvuran olguların madde kullanım özellikleri açısından değerlendirilmesi. Kocaeli Med J 2021;10(2):78-82.

Öz

GİRİŞ ve AMAÇ: Bu çalışmada hastanemizde kontrolleri yürütülen denetimli serbestlik kapsamındaki olgular sosyodemografik özellikleri, madde başlangıç yaşı, kullanılan madde türü gibi değişkenler açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

YÖNTEM ve GEREÇLER: 01.01.2018 - 02.12.2018 tarihleri arasında denetimli serbestlik kapsamında psikiyatri polikliniğine yönlendirilen 554 olgu çalışmaya dahil edilmiştir. Bu olgular yaş, cinsiyet, eğitim durumları gibi sosyodemografik özellikleri ile klinik tanıları açısından değerlendirilerek, idrar tahlillerine bakılarak ve verilen hasta beyanları ile kullanılan madde türü bakımından sınıflandırılmıştır.

BULGULAR: Çalışmamızda denetimli serbestlik birimine başvuran olguların 10'u kadın (%1,8), 544'ü (%98.2) erkek olurken, grubun yaş ortalaması 30.88 ±10,304 (15-69) yıl olarak saptanmıştır. Eğitim düzeyi 94 (%17) ilkökul, 432(%78) orta öğretim, 28(%5,1) yüksek okul olarak tespit edilmiştir. Kullanılan madde bakımından en çok esrar, 487(%87,9) olguda, en az Benzodiazepin, 2(%0,4) olguda tespit edilmiştir. En çok olgu 15-29 yaş aralığında 286 (%51,5) görülürken, 18 yaş altı 9 olgunun bulunması erken başlangıç yaşına dikkat çekmektedir.

TARTIŞMA ve SONUÇ: Denetimli serbestlik birimi kapsamında takip edilen olgularda sosyodemografik özelliklerin kullanılan madde ve kullanım süreleri ile ilişkili olduğu çıkarımı yapılmış, kullanılan madde türünün yaş ve eğitim düzeyleri ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Yaş ortalamasının geçmiş yıllarda yapılan çalışmalara oranla daha düşük olduğu görülmüştür. Çalışmamız madde kullanımı ile ilgili oranların daha somut veriler ile gün yüzüne çıkarılması açısından literatüre katkı niteliği taşımakta ve önleyici çalışmaların önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: denetimli serbestlik, alkol- madde kullanım bozukluğu, tedavi

Abstract

INTRODUCTION: In this study, we tried to evaluate the sociodemographic characteristics of the cases under probation, who were controlled in our hospital, in terms of variables such as the age of onset of the substance of variables such as the age of onset of the substance and the type of substance used.

METHODS: In this study; 554 cases were referred to psychiatry policlinic between 01/01/2018 and 02/12/2018. These cases were evaluated in terms of their sociodemographic characteristics such as age, gender, educational status, and their clinical diagnosis. They were analyzed retrospectively in terms of patient statements.

RESULTS: In our study, 10 (1,8%) were and 544 (98.2%) were male and the mean age was 30,88 ± 10,304 (15-69) years. The level of education was 94 (17%) for primary school, 432 (78%) for secondary and 28 (5,1%) as high schools. The, 487 (87,9%), and at least Bzo, 2 (0.4%) cases were determined in terms of the substance used. The highest number of cases was 286 (51,5%) and 15-29 years old.

DISCUSSION AND CONCLUSION: It was deduced that the socio-demographic characteristics of the cases followed up within the probation unit were related to substance used and the duration of use, and it was found that the type of substance used was related to age and education levels. It has been observed that the average age is lower than the studies conducted in the previous years. We think that our study will contribute to the literature in terms of revealing the rates of substance use with more concrete data.

Keywords: probation, alcohol- substance use disorder, treatment

Geliş tarihi / Received:
07.02.2019

Kabul tarihi / Accepted:
04.08.2021

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Selim Polat
Adana Şehir Eğitim ve Araştırma Hastanesi
Tıp Fakültesi; Adana, Türkiye
md.selim@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-4327-643X

B. Koparal 0000-0003-1874-270X
B. Okumuş 0000-0003-3591-6927
C. Hocaoglu 0000-0001-6613-4317

GİRİŞ

Denetimli serbestlik kurumu, özel şekilde seçilmiş suçlular hakkındakamudavasıninaçılmasınınveyaduruşmayapılmasının ya da cezanın hükmedilmesinin şartlı olarak geri bırakılmasını ve serbest bırakılan suçlu hakkında onun kişiliğini hedef tutan bir kontrol, yönetme ve idare sisteminin uygulanmasını belirleyen bir tedbirdir. Bu tedbirin amacı; suçluluğu azaltmak ve suçluyu iyileştirmek olduğu, bu hali ile tedbir niteliğinde ve hapis cezalarının alternatifi olduğu ifade edilmiştir (1). Bu kapsamda bir suçlunun yeniden topluma kazandırılması ve rehabilite edilmesi amaçlanmaktadır. Bu kavram Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında gerçekleştirilen düzenlemeler ile 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Türk Hukuku'na DS kurumu olarak dahil edilmiş ve kurumun uygulanabilmesi ve organlarını göstermek amacı ile 5402 sayılı kanun yürürlüğe konmuştur (2).

Madde kullanımı ve bağımlılığı, günümüzde sosyoekonomik statü, sınıf, ırk ve etnik farklılıkları aşarak hemen tüm toplumların karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan biri olması ve on yıllarda cezaevlerindeki aşırı kalabalıklaşma, fiziksel imkânlardaki yetersizlikler, kısa süreli cezaya mahkum edilen kişilerin sayılarının fazla oluşu ve bunların toplum içinde rehabilite edilmesine yönelik anlayışın yaygınlaşması DS sisteminin uygulanmaya başlamasını zorunlu hale getirmiştir (3-5).

Anayasada DS sistemince takip edilecek kişinin değerlendirilmesi, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 191. Maddesindeki Düzenleme ile "Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran kişi, bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Kendisi tarafından kullanılmak üzere uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisi doğuran bitkileri yetiştiren kişi, bu fıkra hükmüne göre cezalandırılır. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi hakkında, tedaviyevedenetimliserbestliktebirinehükmolunur." ibaresi ile belirlenir (6). Açık cezaevinde cezasının son altı ayını kesintisiz olarak geçirenler, çocuk cezaevinde ise toplam cezasının beşte birini tamamlayanlar, koşullu salıverilmesine bir yıl ve daha az süre kalanlar ile Ceza İnfaz Kurumu'nun iyi halli hükümlü raporu vermesi, talepte bulunulması veya infaz hakiminin karar vermesi durumunda olanlar denetimli serbestlik yasasından yararlanabilmekte uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişiler hakkında, tedavi ve denetimli serbestlik tedbirine başvurulabilmektedir (2,7). DS uygulaması, Adalet Bakanlığı ile Sağlık Bakanlıklarının birlikte yürüttükleri bir uygulamadır. "DS bürolarınca düzenlenmiş sevk belgeleri ile birlikte (bünyesinde ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanı görev yapan ve laboratuvar imkânları yönüyle desteklenmiş) devlet hastanelerine yönlendirilmeleri" ve "Bu hastanelerde ilk muayene ve takiplerinin yapılarak laboratuvar ve klinik bulgulara göre bağımlı olduklarına karar verilen kişilerin ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanınca belirtilen madde bağımlılığı tedavi merkezlerine sevk edilmeleri" öngörülmektedir (8). İşleyişin belirli standartlar kazanabilmesi adına Türkiye Psikiyatri

Derneği Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları Bilimsel Çalışma Birimi, 'Denetimli Serbestlik Bağımlılık Programı' kılavuzunu yayınlamış tanı, tedavi ve uyum süreçleri belirli normlara ulaşmıştır (8). Hastanemizde 2011 yılında hizmete başlayan denetimli serbestlik birimine gelen olgular personel tarafından sisteme girişleri yapıldıktan sonra ilk olarak uzman hekim tarafından psikiyatrik muayeneleri yapılır ve ardından psikoaktif madde analizi için idrar örnekleri alınarak tedavi sürecine başlanılmaktadır. Bu süreç üç haftalık ve altı haftalık tedavi süreleri içerisinde düzenli aralıklar ile verilen idrar örnekleri ile uyum süreci değerlendirilir ve tedavi sonlanır yada sevk edilerek sistem işleyişini sürdürmektedir.

Bu çalışmada denetimli serbestlik yasasından yaralananlar ile hastanelerde değerlendirilen olgu sayısındaki artış ile birlikte bu olguların sosyodemografik özellikleri ve tedaviye uyum durumları etik kurallar doğrultusunda araştırılmaya çalışılmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu çalışmaya 01.01.2018 - 02.12.2018 tarihleri arasında Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi denetimli serbestlik kapsamında psikiyatri polikliniğine yönlendirilen 554 olgu dahil edilmiştir. Olguların 72'si ceza evinde kalan, herhangi bir suçtan dolayı hüküm giymiş ve madde kullanımı dolayısıyla denetimli serbestlik birimince değerlendirilmeye alınabilecek ya da alınmış olgulardan, geri kalan olgular barınma durumu bakımından ailesi ile birlikte yaşayan olgulardan oluştuğu tespit edilmiştir. Olguların sosyo-demografik özellikleri yazılı olarak alınmış, DS uygulaması psikiyatrik muayeneleri ilk olarak uzman hekim tarafından yapılmış, idrarda psikoaktif madde değerlendirilmesi, üç ve altı haftalık ara halinde takip edilmiştir. İlk aşamada üç haftalık program ile takibe alınan 554 olgudan, 15 gün ara ile alınan idrar örnekleri analizinde pozitif psikoaktif madde tespit edilmeyen 457 olgu bir sonraki altı haftalık sürece gerek duyulmadan denetimli serbestlik biriminden taburcu edilmiştir. Tedaviye alınan 92 olgu bir sonraki süreç olan altı haftalık programa dahil edilmiştir. Bu süreç içerisindeki idrar analizi örneklerinde pozitif psikoaktif madde tespit edilmeyen 61 olgu tedaviye uyumlu olarak değerlendirilmiş, kalan 31 olgu ise uyumsuz olarak belirlenmiş ve AMATEM birimlerine sevk edilmiştir. Çalışma oluru Adalet Bakanlığı 46985942-773-E.479/118809 sayılı yazısı ile alınmış olup alınan izin ile adli olgular çalışmaya dahil edilmişlerdir.

BULGULAR

Çalışmaya 554 olgu dahil edilmiş olguların 10'u (1,8%) kadın, 544'ü (98,2%) erkektir. Yaş ortalamaları 31,2±9,113 (15-69) olarak belirlenmiştir. Olguların en çok yer aldığı yaş grubu 286 (51,6%) kişi ile 15-29 yaş aralığı, en az yer aldığı yaş grubu 5 (0,9%) kişi ile 60-69 yaş aralığıdır. Eğitim düzeyleri ele alındığında 94(%17) ilkokul, 432 (78%) orta öğretim ve 28 (%5) katılımcının yüksek okul mezunu olduğu tespit edilmiştir. Meslekleri açısından değerlendirildiğinde 421 (76%) kişinin

çalışan işçi, 133 (24%) kişinin ise işsiz olduğu belirlenmiştir. Barınma durumları açısından değerlendirildiğinde katılımcıların 72'si (13%) ceza evinde, 482'si aile ile (87%) barındığı tespit edildi (Tablo 1).

Çalışmaya katılan olguların sigara ve alkol kullanım durumları değerlendirildiğinde sigara kullanan 484 (87,4%) olgu tespit edilirken, 70 (12,6%) olgunun sigara kullanmadığı, 218 (39,4%) olgunun alkol kullandığı ve 336 (60,6%) olgunun ise alkol kullanmadığı belirlenmiştir. Kullanılan psikotrop madde çeşitleri bakımından kategorize edildiğinde en fazla 508 (91,7%) kişide esrar(THK), en az olarak 1 (0,2%) kişi de opiyat bildirildiği tespit edilmiştir. Cinsiyet bakımından kullanılan madde cinsi dikkate alındığında kadınların tamamının esrar kullandığı belirlenmiştir. Kullanılan madde yaş dağılımı dikkate alındığında en fazla 15-29 yaş aralığında esrar kullanımı 264 (47,7%) gözlenmiştir. Kullanım süreleri bakımından 0-6 aylık süre 71(12,8%) en az kullanım süresi görülürken, en çok kullanım süresi 5 yıldan fazla olarak 158 (28,5%) kişi olarak belirlenmiştir (Tablo 2).

Geçmişte psikiyatrik tanısı olan 137 (24,72%) hasta bulunmaktadır. Bunların tedavi durumları incelendiğinde daha önce herhangi bir madde kullanım bozukluğu tedavisi gören 9 (1,6%) kişi, tedavi görmeyen 545 (98,4%) kişi olarak belirlenmiştir. Olgular DS tedavi ve uyum süreci bakımından incelendiğinde 457 (%82,49%) olgunun ilk üç haftalık programı tamamladığı, yapılan üç haftalık uyum süreci sonrası altı haftalık programa alınan 92 (16,61%) olgunun altı haftalık programa alındığı tespit edilmiştir. 61 (66,30%) olgunun uyumlu olduğu ve tedaviyi tamamladığı 31 (33,7%) olgunun ise AMATEM'lere sevkinin gerçekleştiği belirlenmiştir(Tablo 3).

Tablo 1. Olguların Sosyodemografik Özelliklerine Göre dağılımı

		N	%
Cinsiyet	Kadın	10	1.80
	Erkek	544	98.20
Yaş	15-29	286	51.50
	30-44	221	39.90
	45-59	42	7.60
	60-69	5	0.90
Eğitim Düzeyleri	İlkokul	94	17
	Orta Öğretim	432	78
	Yükseköğretim	28	5
Meslek Durumu	Çalışıyor	421	76
	Çalışmıyor	133	24
İkamet Durumu	Ailesi ile	482	87
	Kurumda(Ceza evi)	72	13
Yaşadığı Yer	Kent	466	84.10
	Kırsal	88	15.90

Tablo 2. Olguların Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Durumları

		N	%
Sigara Kullanımı	Var	484	87.40
	Yok	70	12.60
Alkol Kullanımı	Var	218	39.40
	Yok	336	60.60
Kullanılan Madde Çeşidi	Amfetamin	10	1.80
	Benzodiazepin	2	0.40
	Çoklu Kullanım	33	8
	Opiyat	1	0.20
	Esrar(THK)	508	91.70
Kullanım Süresi	0-6 ay	71	12.80
	6 ay -1 Yıl	128	23.10
	1-3 yıl	90	16.20
	3-5 yıl	158	28.50
	5 yıldan fazla	107	19.30

Tablo 3. Olguların Tedavi Devam Durumları

		N	%
Psikiyatrik Öykü	Psikiyatrik Tanı Olan	137	24.72
	Genel Tıbbi Muayene	26	18.97
	Madde Kullanım Bozukluğu	29	21.76
	PTSB	17	12.59
	Depresyon	35	25.54
	Anksiyete Bozuklukları	23	16.78
	Psikotik Bozukluklar	4	2.91
	Bipolar	2	1.45
Tedavi Durumu	Tedavi Görmüş	9	1.60
	Tedavi Görmemiş	545	98.40
Üç Haftalık Program	Tamamlayan	457	82.49
	Tedaviye Alınan (Altı Haftalık Program)	92	16.61
	Uyumsuz	5	0.90
Altı Haftalık Program	Tamamlayan	61	66.30
	Uyumsuz	31	33.70
	AMATEME Sevk	31	33.70

TARTIŞMA

Çalışmaya dahil edilen olguların büyük çoğunluğunu erkek olgular oluşturmaktaydı (98,2%) bu oran literatür incelendiğinde yapılan çalışmalar ile benzer özellikler göstermiştir(9-11).

Yaşadıkları yer bakımından incelendiğinde %84,1'lik (N=466) kısmı kentte yaşamakta ve yaş ortalaması 31,2±9,113 olarak 15-29 yaş aralığında bulunmaktadır. Bu oranlar daha önceki çalışmalarla benzer sonuçlar içermekte olup ,yaş ortalamasının daha önceki çalışmalara oranla daha düşük çıkması 18 yaş altı kullanım oranından kaynaklanmaktadır. Bu oran çalışma istatistikleri göz önünde bulundurulduğunda yaş ortalamasının Türkiye'de yapılan diğer çalışmalara oranla giderek düştüğünü gösteriyor olabilir(9,12-16).

Literatürde, yapılan çalışmalarda ilkökul ve ortaokul düzeyinde eğitim seviyesine sahip bireylerde daha fazla madde kullanımı görülmekte olup çalışmamızda benzer özellikler göstermiş olup toplam örneklemin %95'i ilkökul ve orta öğretim mezunu olgular oluşturmaktadır(9,12-18).

İşsizlik oranının giderek arttığı bu günlerde 2018 Ocak TÜİK verileri Türkiye'de işsizlik oranını %11,6 olarak bildirmiş Rize ili ve çevre illeri kapsayan bölge işsizlik oranı 3.6 ile Türkiye'deki en düşük işsizlik oranı olan bölge olarak bildirilmiştir. Bu bilgiye rağmen çalışmayan olguların oranı çalışmamızda büyük çoğunluğu oluşturmaktadır (%76). Literatürde, yapılan çalışmalarda benzer bilgilere ulaşılmış işsizlik durumunun madde kullanım bozukluğu ile ilişkilendirilebileceği düşünülmüştür(9,12-18).

Madde kullanım bozukluğu sıklıkla alkol kullanım bozukluğu ile birlikte anılmakta olup Altıntoprak ve ark. yapmış olduğu çalışmada bu birliktelik oranı %64,3, olarak bulunurken bizim çalışmamızda bu oran %39,4 olarak daha az bulunmuştur. Ulaşım kolaylığı sebebiyle sigara bağımlılığı ve akabinde artan haz ihtiyacı gibi sebepler ile kullanıldığı düşünülen madde kullanımı ile sigara kullanım birlikteliği oranı Bilici ve ark. yapmış olduğu çalışmaya benzer şekilde yüksek olarak tespit edilmiştir(13,19).

Birleşmiş Milletler Madde Kullanım Raporu, Ülkemizde de TUBİM (Türkiye Uyuşturucu Ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi) 2013 ve Avrupa Uyuşturucu Raporu, 2020 verilerine göre Genel Nüfusta Madde Kullanım Araştırması'nda esrar en çok kullanılan uyuşturucu madde olarak belirlenmiştir. Bu oran çalışmamızda da benzer şekilde karşımıza çıkmaktadır(12). Kulaksızoğlu ve ark. da yapmış oldukları çalışmada esrar ve morfin oranlarını, diğer kullanılan bağımlılık yapıcı maddelere oranla daha yüksek bulmuşlardır(12).

Geçmiş psikiyatrik rahatsızlık durumlarına bakıldığında Bilici ve ark. yapmış oldukları çalışmada bu oran %14,8, Aslan ve ark. yapmış oldukları çalışmada %29,5 olarak bildirilmiş ve bizim çalışmamızda bu oran %24,72 olarak belirlenmiştir(10,20).

Üç haftalık ve sonraki altı haftalık denetimli serbestlik tedavisine başlanan olgularda toplam tedavi uyumsuzluk oranı çalışmamızda %1,99 olarak bulunmuş olup Altıntoprak ve ark. ile Aslan ve ark. çalışmalarındaki oranlardan farklı olarak daha düşük

bulunmuş olup bu oranın düşük çıkma nedeni olgu sayısının bizim çalışmamızda daha fazla olması örnek gösterilebilir. Bu nedenle beraber gerekli denetim mekanizmasını olmadığı bir çok hastanede karşılaşılabilen kontrolsüz olarak verilen idrar örneklerine sahte idrar örnekleri dahil edilerek elde edilen negatif sonuçlar da dahil edilebilir. Altı haftalık programa alınan olguların oranı %33,70'ni oluştururken tamamlayan olgular Altıntoprak ve ark çalışmasında %46,5, Aslan ve ark çalışmasında %41,5 bulunurken bizim çalışmamızda %66,30 olarak bulunmuştur(10,19).

SONUÇ

Bu çalışmada, denetimli serbestlik birimi kapsamında takip edilen olgularda incelenen sosyodemografik özelliklerin kullanılan madde ve kullanım süreleri ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Madde kullanım yaşının giderek azaldığı, her koşul ve durumda madde temininin sağlanabildiğini ceza evlerinde dahi madde bağımlılığı durumunu gösteren bu çalışma denetimli serbestlik birimlerine gerekli önemin verilmesi gerekliliğini göstermektedir. Bir bölge eğitim ve araştırma hastanesinde görülen bu olgu sayısının yüksek olması istatistiki olarak daha anlamlı sonuçlara ulaşabildiğimizi ve genellenebilir sonuçlar elde edebileceğimizi göstermekte literatüre katkı niteliği taşımaktadır. Bu durum denetimli serbestlik birimlerinin daha profesyonel bir işleyişe sahip olması, daha izole ortamlar olarak görev yapması ve ekip olarak tamamen bu iş için sevk edilmiş hekimler ve sağlık personeli ile çalışması gerekliliğini göstermektedir. Verilerin toplanma alanı olarak tek bir ile sınırlı olması çalışmamızın kısıtlılığını oluşturmakta olup, bu sebeple ulaşabileceğimiz verileri sınırladığı düşünülmektedir.

Etik Kurul Onayı: Çalışma oluru Adalet Bakanlığı 46985942-773- E.479/118809 sayılı yazısı ile alınmış olup alınan izin ile adli olgular çalışmaya dahil edilmişlerdir.

Çıkar Çatışması: Yazımızda herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansal Destek: Finansal destek yoktur.

Hasta Onamı: Hasta onamları alınmıştır.

KAYNAKLAR

1. Usta İ, Öztürk H. Denetimli Serbestlik. Ceza Hukuku Dergisi, 2010; 5(13): 1-44.
2. Czechowicz D. Adolescent alcohol and drug abuse and it's consequences an overview. Am J Drug Alcohol Abuse 1988; 14((Supl.2): 53-58. <https://doi.org/10.3109/00952999809001546>
3. Evren C. Yasa dışı madde kullananlarda denetimli serbestlik: Psikiyatrik izleme süreci. Psikiyatride Güncel. 2011;1(1):26-39.
4. Çolak H, Altun U. Denetimli serbestlik kavramının yaptırım ve penolojik bakımdan tahlili ile pozitif hukukumuzdaki düzenlemeler. 2006. Şu adresten ulaşılabilir: http://www.yayin.adalet.gov.tr/adaletdergisi/25.sayi/09_27_16.htm. Erişim tarihi: 22.02.2015.

5. Nursal, Necati, Selcen Ataç, Denetimli Serbestlik ve Yardım Sistemi, Ankara, Yetkin, 2006; s.43.
6. Yavuz HA. Denetimli Serbestliğin Türk Ceza Adalet Sistemindeki tarihsel gelişim süreci. Türkiye Barolar Birliği Dergisi 2012;100:318-42.
7. Ögel K, Karadağ F, Can Y, Altıntoprak E, Coşkunol H. Denetimli serbestlik bağımlılık programı. Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları, 2010.
8. Bahçeci B, H. Çelik F, Kandemir G, Güveli H, Polat S, Hoccoğlu Ç. Doğu Karadeniz bölgesinde bir eğitim ve araştırma hastanesine denetimli serbestlik kapsamında başvuran hastaların değerlendirilmesi: Bir yıllık geriye dönük çalışma. Adli Tıp Dergisi 2014;28(1):1-9.
9. Aslan M, Hoccoğlu Ç., Eğitim ve Arştırma Hastanesi Denetimli Serbestlik Uygulamalarının Değerlendirilmesi, Adli Tıp Bülteni, 2015;20(3):138-143. <https://doi.org/10.17986/blm.2015314258>
10. Kulaksızoğlu B, Kulaksızoğlu S , Ellidağ H.Y., Yılmaz N, Bozkurt S, Antalya İlinde Denetimli Serbestlik Kararı Alınan Kişilerde Uyuşturucu Madde Kullanımının Araştırılması , Adli Tıp Bülteni, 2015; 20(1): 21-26 <https://doi.org/10.17986/blm.2015110914>
11. Türkiye uyuşturucu ve uyuşturucu izleme merkezi (TUBİM) 2013 ulusal raporu. <http://www.kom.pol.tr/tubim> Erişim Tarihi: 11.01.2015
12. Altıntoprak AE, Akgür SA, Kitapçioğlu G, Yüncü Z, Coşkunol H. Denetimli serbestlik olgularının retrospektif analizi: Sosyodemografik özellikler, bireysel ve ailesel bağımlılık ve suç öyküleri ile tedavi yanıtları. Bağımlılık Dergisi 2014;15(1):1-9.
13. Ada Ş, Peker A. Tedavi ve Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulamasının etkililiğinin incelenmesi (Sakarya İli örneği) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2012;16(1):425-38.
14. Adams BS, Olson DE, Adkins R. Results from the 2000 Illinois adult probation outcome study 2002. Retrieved Marh 2008, Şu adresten ulaşılabilir : <http://www.icjia.state.il.us/public/pdf/ResearchReports/2000Probation%20Outcome%20Study.pdf>
15. Akgoz S, Akkaya C, Berkay F, et al. Trends in the annual incidence rates of narcotics felons arrested over the last 30 years in metropolitan Bursa, Turkey. Tohoku J Exp Med. 2007; 212 (3): 253-63. <https://doi.org/10.1620/tjem.212.253>
16. İşgücü İstatistikleri, Ekim 2018; Şu adresten ulaşılabilir: <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30680>
17. Zorlu N, Türk H, Manavgat A.İ, Karadağ B, Gülseren Ş. Denetimli serbestlik uygulaması kapsamında başvuran hastalarda sosyodemografik, klinik özelliklerin ve alkol kullanım bozukluğu sıklığının geriye dönük değerlendirilmesi Anadolu Psikiyatri Derg. 2011; 12(4): 253-257
18. Bilici R, Namlı M, Tufan E, Şafak S. Bir bölge hastanesi AMATEM kliniğine denetimli serbestlik kapsamında başvuran hastaların sosyo-demografik ve klinik özellikleri. 7. Ulusal Alkol ve Madde Bağımlılığı Kongresi Özet Kitabı, 8-11 Aralık 2011, Belek, Antalya.
19. Altıntoprak AE, Akgür SA, Coşkunol H. Yasa dışı madde kullanımı nedeniyle denetimli serbestlik tedbiri uygulanan kişilerde tedavi uygulamaları ve toksikolojik analiz. Türkiye'de Psikiyatri 2007;9:166-72.